

Lezers reageren

Hardnekkige mythen rondom het getrouwe beeld in de accountantsverklaring

J. M. Vecht

Inleiding

In het *MAB* van september jongstleden komt een artikel voor van de hand van Prof. Mr. Drs. H. P. J. Ophof. Daarin worden naast juridische opmerkingen over bewaargeving en lastgeving uitspraken gedaan over de onpartijdigheid van de accountant en de formulering van het 'getrouwe beeld' in de accountantsverklaringen, die om commentaar vragen.¹ Het artikel is geschreven door een vooraanstaand jurist en hoogleraar, die mede optreedt als curator in faillissementen. Wanneer iemand met die achtergrond regelmatig accountants en accountantsverklaringen bekritiseert heeft het zeker zin, van zijn opmerkingen kennis te nemen en deze, zo nodig, te weerleggen.

Opmerkingen over de accountantsverklaring van Ophof zijn te vinden in zijn artikel in *De Accountant*,² in *Bestuursjournaal*,³ in *De Naamlooze Vennootschap*⁴ en als gezegd in dit tijdschrift. In het genoemde nummer van het *MAB* verwijst hij op pagina 348 en in de literatuurlijst op pagina 350 naar zijn artikel in *Bestuursjournaal* van juni 1989, zonder te vermelden dat in hetzelfde tijdschrift een uitgebreide weerlegging van zijn standpunten van mijn hand verscheen in september 1989. Op mijn kritiek heeft Ophof nooit geantwoord. Hij werd daarbij gered door de gong: in december 1989 werd het tijdschrift *Bestuursjournaal* opgeheven!

Enkele hardnekkige mythen

Onder een 'mythe' wordt verstaan een fabel, een praatje zonder grond, een als juist aanvaarde

maar ongefundeerde voorstelling omtrent een persoon, een zaak of toedracht (Van Dale Groot Woordenboek der Nederlandse Taal, 11e herziene druk). Rondom de accountantsverklaring bestaan vele mythen in de zin van 'ongefundeerde voorstellingen omtrent de zaak'. Een van die mythen is de hardnekkig door Ophof herhaalde opmerking dat de goedkeurende verklaring bij een jaarrekening aan aandeelhouders en crediteuren 'alleen de zekerheid geeft dat de in de jaarrekening vermelde cijfers juist zijn opgeteld'.⁵ Ophof zegt niet 'opgesteld' maar 'opgeteld', hetgeen een letter scheelt, maar in feite een oceaan van verschil oplevert. In het *MAB*-artikel heeft hij deze mythe niet opnieuw gepousseerd; in een later verschenen artikel in de *Naamlooze Vennootschap* komt deze kwalificatie echter wederom voor.⁴

Een andere mythe is, dat 'een zo complexe zaak als een jaarrekening, zijn beoordeling vindt in een zo beknopte verklaring',⁶ waarmee Ophof doelt op de, meest gehanteerde, goedkeurende standaardverklaring. Alsof de accountant alleen maar een dergelijke verklaring afgeeft en die niet zou toelichten in een accountantsrapport, eventueel annex management letter! In het *MAB*-artikel verwoordt hij dit opnieuw en pleit hij voor een motivering (van het oordeel) in de verklaring.

Zo zijn er nog vele andere mythen die Ophof – en

J. M. Vecht, registeraccountant sinds 1959. Oud-vennootschapsdirecteur AMRO-bank en ex-Hoofd Interne Acc. Dienst AMRO Bank. Examinator Leer van de Acc. controle NivRA en begeleider idem Afstudeeropdrachten. Voorzitter Bestuurscommissie Hogeschool Econ. Studies te Amsterdam.

helaas hij niet alleen – verkondigt. Hier gaat het echter om zijn MAB-artikel. Daarin komt onder meer als mythe voor de stelling, dat evenmin als een schilder de werkelijkheid getrouw kan weergeven ('exact' zegt Ophof) de accountant dat kan. Derhalve is het 'getrouwe beeld' (welke woorden in de goedkeurende accountantsverklaring voorkomen) een naar de mening van Ophof te positieve en ongenueanceerde uitdrukking. Zelfs een foto is volgens hem niet in overeenstemming met de werkelijkheid: 'Het zijn dan ook slechts beelden, waarvan het één getrouwer is dan het ander'.⁷ Ook ten aanzien van de jaarrekening kan men, vervolgt Ophof, 'niet zonder voorbehoud spreken van een 'getrouw beeld van vermogen en resultaat'.⁸

Ophof verwijst naar een NivRA-brochure⁹ waarin wordt gesteld dat het de taak van de accountant is vast te stellen of de toegepaste grondslagen aanvaardbaar zijn doch niet dat de beste keus is gemaakt. In de brochure komt dan op pagina 16 de (mijns inziens ongelukkige) uitspraak voor: 'Het is dus zeer wel mogelijk, dat het ene beeld getrouwer is dan het andere'. Volgens Ophof doet zich hier de problematiek voor van de foto en van de Rembrandt: het éne beeld geeft de werkelijkheid 'getrouwer' weer dan het andere. Geen probleem, zegt Ophof, want iedereen kan voor zichzelf vaststellen welk beeld het 'getrouwst' zal zijn. Maar bij jaarrekeningen moet de accountant dat verklaren en die noemt alles 'getrouw', zowel de foto als de Rembrandt. De accountant gaat niet zover als de brochure, want die zegt tenminste dat het éne wel eens getrouwer kan zijn dan het andere! Aldus Ophof, die hier niet schroomt om met beeldspraak – de schilderijen van Rembrandt – iets te bewijzen.

De NivRA-brochure vermeldt: 'Samenvattend, om in rapportcijfers te spreken, een goedkeurende accountantsverklaring wordt bij een jaarrekening gegeven als het rapportcijfer ligt tussen de zes en de tien. Zoals bij alle rapporten komen zessen meer voor dan tienen.'¹⁰ Hier kan Ophof voor open doel scoren: 'Accountants behoren mijns inziens niet met zessen genoeg te nemen als hogere cijfers mogelijk zijn. De zes is alleen aan-

vaardbaar als dat de getrouwst mogelijke weergave is.'¹¹ En bovendien: als een jaarrekening niet meer dan een zes verdient en dit het getrouwst mogelijke beeld is, dan geeft volgens Ophof een – zoals hij het noemt – onvoorwaardelijke verklaring van getrouwheid een valse impressie.

Naar mijn mening is het een ongefundeerde voorstelling van zaken, een mythe derhalve, om te stellen – zoals in de NivRA-brochure – dat het bij de accountantsverklaring om rapportcijfers gaat of dat het ene beeld getrouwer is dan het andere. Ook al worden die mythen ditmaal door een brochure van een beroepsorganisatie verkondigd, ze zijn daarom nog niet minder ongefundeerd of onjuist. De vondst van Ophof, namelijk de in de NivRA-brochure op pagina 16 voorkomende opmerking over de rapportcijfers van zes tot tien voor het 'getrouwe beeld' kan mijns inziens maar op één manier weerlegd worden: die opmerking in de NivRA-brochure, van wie ook afkomstig is, laat het ons eerlijk erkennen, ongelukkig en onjuist. Het is de verkondiging van een mythe, die naar gevreesd moet worden een hardnekkig leven zal hebben. Het is te betreuren dat dit zo makkelijk neergeschreven zinnetje nu juist gebruikt kan worden, en herhaaldelijk gebruikt wordt,¹² door iemand die zich nadrukkelijk afficheert als een 'verstandige leek'. Er bestaat, de brochure ten spijt, niet een getrouw, getrouwer en getrouwst beeld. Er bestaat geen rapportcijfer, ook niet denkbeeldig, voor een jaarrekening. Ook de opsteller van de brochure had kunnen weten dat een jaarrekening getrouw of niet getrouw is (of dat er, om het modern te zeggen, een beperking in het oordeel moet worden gegeven). Een bepaalde situatie maakt bepaalde toepassingen mogelijk; de ondernemer, beter gezegd, de opsteller van de jaarrekening, zal hieruit moeten kiezen. De accountant zal die keuze beoordelen op aannemelijkheid, zo men wil: getrouwheid. Het zal een keuze uit een aantal mogelijkheden moeten zijn; de éne is niet getrouwer dan de ander. Men denke aan de door de wet toegestane mogelijkheden van waardering van activa.

Als Ophof het met Bindenga eens is¹³ dat de jaarrekening, afhankelijk van een gekozen waarde-

ringsgrondslag, een economische werkelijkheid weergeeft, dan kan hij toch geen bezwaar hebben dat de accountant ('zonder voorbehoud' zoals Ophof het curieus noemt) spreekt van een 'getrouw beeld' (of mijns inziens beter: een getrouwe weergave) van vermogen en resultaat? Als de weergave van de vermogenssituatie en het resultaat in de jaarrekening conform de werkelijkheid is – met inachtneming van de daaromtrent bestaande regelgeving, uiteraard – is het beeld 'getrouw'. Dat die weergave op verschillende manieren kan geschieden, die alle conform de werkelijkheid zijn, een werkelijkheid die zich nu eenmaal in vele vormen vertoont, maakt de ene weergave niet 'getrouwer' dan de andere. Dat een gegeven beeld niet echt getrouw kan zijn als er een 'getrouwer' beeld kan worden verschaft, zoals Ophof, cursief gedrukt nog wel, op pagina 349 van het MAB-artikel poneert, moet men dan ook als een aanzet tot mythevorming zien.

Behalve over het getrouwe beeld spreekt Ophof in zijn MAB-artikel – zoals in al de artikelen van zijn hand over de accountantsverklaring en het getrouwe beeld – ook over de 'hardheid' van de balansposten. Hier schrijft hij: 'Al eerder heb ik bepleit ... dat de accountant zijn oordeel per post in de balans en de winst- en verliesrekening zou geven, teneinde de 'hardheid' van de posten duidelijk te maken.'¹⁴

Mijn commentaar: ik heb er al eens op gewezen dat bij de waardering van de balansposten rekening wordt gehouden met die 'hardheid' door op een 'zachte' post veel en op een 'harde' post weinig of niets af te schrijven, respectievelijk door het vormen van voorzieningen, of waar nodig het laten vervallen van voorzieningen. Daaraan heb ik toegevoegd: 'Als men echter als jurist meent, dat elke debiteurenpost op de balans de exacte waarde van de debiteur aangeeft, elke machine en elk inventarisonderdeel exact gewaardeerd is en zo meer, dan jaagt men een illusie na of is men gespeend van inzicht in de beperkingen, waaraan zowel het waarderingsoordeel als het schattingsvermogen van de accountant (en in eerste instantie van de ondernemer) gebonden is.'¹⁵

En verder: 'Dat het mogelijk zou zijn, een toelichting te geven op of een motivering te geven van en

bij elke post in de jaarrekening, als deze niet 'de getrouwst mogelijke weergave' is van die post, en aan te geven waar de (eventuele) zwakte in die post schuilt, zoals Ophof wenst, is niet alleen niet uitvoerbaar, maar ook zinloos. De lezer van de jaarrekening, die nu al de toelichting een 'mer à boire' moet vinden, komt er dan helemaal niet meer uit. De accountantsverklaring wordt dan een onleesbaar document, achter elk commentaar kan men iets zoeken, elke verduidelijking kan een mysterie worden.'¹⁵

Enkele conclusies

De conclusies van Ophof zijn¹⁶ onder meer dat de onpartijdigheid van de accountant 'moet blijken uit de motivering die noodzakelijk tot het gegeven oordeel leidt' en vervolgens, dat 'in een verklaring niet gesteld mag worden dat de jaarrekening een getrouw beeld geeft van vermogen en resultaat als de accountant van mening is dat een getrouwer beeld mogelijk zou zijn'. Uit deze conclusies blijkt zonneklaar dat Ophof zich geen rekenschap geeft van het feit, dat accountants naast de verklaring een – voor intern gebruik bedoeld – accountantsrapport geven alsmede waar nodig een managementletter. Beide geschriften geven motiveringen en toelichtingen op balans- en resultatenposten.

Ophof zou kunnen tegenwerpen dat die geschriften in het algemeen niet naar de gebruiker van de accountantsverklaring gaan. Ik heb daar indertijd op geantwoord: 'Als de accountant niet het noodlot over een onderneming en zijn leiding wil afroepen moet hij niet naar buiten treden. Met het publiek maken van de motiveringen en achtergronden van zijn oordeel snijdt hij de relatie met de opdrachtgever door, schendt hij zijn beroepsgeheim, maakt hij zijn toekomstig functioneren onmogelijk en wat niet al. Iets dergelijks kan Ophof onmogelijk voorstaan. Als curator zal hij trouwens altijd achteraf inzage kunnen krijgen in alle genoemde correspondentie tussen ondernemingsleiding en accountant, enzovoort.'¹⁷

Mijn conclusie naar aanleiding van de beweringen van Ophof in dit tijdschrift gedaan is dezelfde als

die in *Bestuursjournaal* van september 1989, namelijk dat Ophofs opmerkingen niet steekhoudend zijn, zoals ik ook aantoonde. Ik wil echter nog een conclusie toevoegen. In mijn artikel in *Bestuursjournaal* ging ik er nog van uit, dat de irritatie van Ophof begrijpelijk is: als curator is het moeilijk te verstouwen (en te begrijpen) dat er goedkeurende accountantsverklaringen bij jaarrekeningen van vrij snel na de afgifte daarvan failerende ondernemingen kunnen worden gegeven. Ik sprak ook waardering uit voor Ophofs al jaren durende actie om accountants – en hun verklaringen – op de korrel te nemen. Begrip heb ik nog steeds voor de irritatie van Ophof; de waardering neemt echter af, als men ervaart dat hij niet ingaat op argumenten, onder andere van mijn zijde, die tegen zijn aanvallen worden gebezigd en dat hij niet poogt zich in te leven in de professie van de accountant. Zijn sterkste argument heeft hij helaas ontleend aan een zwakke zinsnede die in een NivRA-brochure voorkomt (en helaas gehandhaafd is).

Ten slotte nog een zijsprong: het is naar mijn mening een mythe, dat iedere 'verstandige leek' à la Ophof een accountantsverklaring zou moeten kunnen verstaan. De accountant gebruikt nu eenmaal vakjargon, maar dat is niet alleen de accountant eigen. 'Verstandige leken' zullen ook moeite hebben met het verstaan van juridische uitzettingen en juridische termen (men denke aan begrippen als 'schade', 'schuld', 'bedrog', 'oplichting', om maar iets uit het uitgebreide arsenaal van de rechtswetenschap te noemen), van arresten van de Hoge Raad, van notariële akten, de kleine letters in assurantiepolissen, enzovoort. Wie daarover ingelicht wil worden kan bij de opstellers van juridische, notariële of assurantie-technische documenten of bij specialisten op dit gebied terecht. De gebruiker van de accountantsverklaring kan, indien hij geen insider is, terecht bij accountants, bij de beroepsorganisatie van accountants of van eigen discipline, bij financieel deskundigen, bij zijn eigen specialisten, bij collega's. Als Ophof toelichting had gewenst over inhoud en aard van de accountantsverklaring had hij die al lang kunnen verkrijgen.

Noten

- 1 H. P. J. Ophof, 'De accountant: agent of vertrouwensman?' in *MAB*, 64e jrg. nr. 9, sept. 1990, pp. 342/350.
- 2 H. P. J. Ophof, 'De getrouwheid van de accountantsverklaring' in *De Accountant*, 94e jrg. nr. 2, okt. 1987, pp. 52/54; H. P. J. Ophof, 'Den accountant getrouwe' in *De Accountant*, 94e jrg. nr. 7, maart 1988, p. 296/298.
- 3 H. P. J. Ophof, 'Het getrouwe beeld in de accountantsverklaring: een Rembrandt, een Van Gogh of een foto?' in *Bestuursjournaal*, 7e jrg. nr. 3, juni 1989 pp. 6/10; In hetzelfde blad mijn kritiek, 'Mythen rondom de accountantsverklaring', *Bestuursjournaal*, 7e jrg. nr. 4, sept. 1989, pp. 16/20.
- 4 H. P. J. Ophof, 'Enkele kritische kanttekeningen bij de accountantsverklaring' in *De Naamloze Vennootschap*, 68e jrg. nr. 9, sept. 1990, pp. 218/222.
- 5 *Bestuursjournaal*, juni 1989 p. 6. Eenzelfde opmerking in een forum-discussie in maart 1987 (NRC-Alg. Handelsblad, 7 maart 1987, p. 13). Aan zijn opmerking dat een goedkeurende accountantsverklaring alleen inhoudt dat de cijfers goed zijn opgeteld voegde hij toen toe: 'en afgetrokken'. In latere publikaties vond hij die toevoeging kennelijk nog te ruim! Ook in het NV-artikel van september jongstleden herhaalde Ophof deze opmerking, echter weer alleen ten aanzien van 'de optelling van de cijfers'.
- 6 *De Accountant*, oktober 1987 nr. 2 p. 53 1e kolom.
- 7 MAB-artikel, p. 348.
- 8 MAB-artikel, p. 348.
- 9 'De Accountantsverklaring. Tekst en Uitleg', NivRA, Amsterdam 1986.
- 10 NivRA-brochure, p. 16.
- 11 MAB-artikel, p. 349.
- 12 Zie hiervoor *De Accountant*, okt. 1987 p. 52 2e kolom; *Bestuursjournaal*, juni 1989 p. 7 2e kolom; *De Naamloze Vennootschap*, september 1990 p. 220 1e kolom.
- 13 MAB-artikel, p. 348 2e kolom.
- 14 MAB-artikel, p. 348 1e kolom.
- 15 *Bestuursjournaal*, september 1989. p. 18 onderaan.
- 16 MAB-artikel, p. 350.
- 17 *Bestuursjournaal*, september 1989, p. 19 2e kolom.